Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії **Лисак Ангеліна Андріївна**, 1999 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2022 році Київський національний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю 081 «Право», виконала акредитовану освітньо-наукову програму підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 07.04.2026 р. № 170-34 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради:	**Олександра Олексійовича ДУДОРОВА,** доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Рецензентів:	**Оксани Петрівни КУЧИНСЬКОЇ,** доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслуженого юриста України; **Руслана Анатолійовича ВОЛИНЦЯ,** доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Офіційних опонентів:	**Зої Аполлінаріївни ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО,** доктора юридичних наук, професора, завідувача відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України; **Олени Сергіївни БАБІКОВОЇ,** доктора юридичних наук, професора, професора кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

на засіданні «01» червня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право *Лисак Ангеліні Андріївні* на підставі публічного захисту дисертації «Принцип верховенства права в кримінальному праві» за спеціальністю 081 Право.

Дисертацію виконано на кафедрі кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник – БЕРЗІН Павло Сергійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Дисертацію виконано у вигляді спеціально підготовленого рукопису українською мовою, що повністю відповідає вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та містить нові науково-обґрунтовані результати, а саме: встановлено, що загальнотеоретичне тлумачення принципу верховенства права з точки зору поелементного підходу як системоутворюючого принципу, до складу якого входять принципи нижчого рангу (підпринципи), зокрема дотримання природних прав людини, справедливість, рівність перед законом, законність, правова визначеність, належне врядування, поділ влади на три гілки, незалежність суду і суддів, є прийнятним для кримінального права. Здійснено аналіз становлення та розвитку принципу верховенства права і особливостей його реалізації у кримінальному праві. Встановлено, що в Україні вказаний принцип еволюціонував від повного ототожнення із верховенством закону та відсутністю в джерелах кримінального права до отримання самостійного прикладного значення та змістовного закріплення в КК України. Комплексно розкрито кримінально-правове значення принципу верховенства права (узгодження та відповідність положень КК України нормам Конституції України, міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, а також загальновизнаним міжнародним принципам; відповідність норм КК України рішенням КСУ та практиці ЄСПЛ; визначеність кримінальних правопорушень, а також відповідальності за їх скоєння лише нормами КК України; системне узгодження положень Загальної та Особливої частини КК України; визначення змісту окремих інститутів та субінститутів кримінального права, коли відсутні відповідні нормативні орієнтири). На основі аналізу правозастосовчої практики виявлено наявність численних проблем, для розв'язання яких сформовано комплекс правил, які мають застосовуватися правозастосувачами під час вирішення кримінально-правових ситуацій, найбільш значущими з яких є такі: (1) в разі наявності протиріччя між приписами КК України та нормами ратифікованих ВРУ міжнародних договорів, застосуванню підлягає норма ратифікованого міжнародного договору; (2) в разі наявності протиріччя між нормами кримінального права, застосуванню підлягає норма, яка ставить суб'єкта кримінального правопорушення в найбільш сприятливе становище. Удосконалено правила застосування практики ЄСПЛ, що містить в собі тлумачення принципу верховенства права для вирішення кримінально-правових ситуацій, які направлені на усунення поверхневого, формального, непослідовного, вибіркового та неправильного застосування національними судами цієї практики. Удосконалено положення про можливість

застосування у кримінальному праві аналогії закону, крім випадків визначення кримінальної протиправності діяння та кримінально-правових наслідків за його скоєння, оскільки лише в таких випадках потенційний суб'єкт кримінального правопорушення буде поставлений в несприятливе становище та позбавлений можливості прогнозувати кримінально-правові наслідки своїх діянь. Удосконалено положення про можливість зворотної (ретроспективної) дії в часі рішень КСУ, якими певні кримінально-правові норми визнані неконституційними, до відносин, які виникли до ухвалення таких рішень, оскільки в цих випадках кримінально-правова норма втрачає свою чинність не через прийняття ВРУ окремого закону, а внаслідок визнання її не конституційною саме за рішенням КСУ. Набули подальшого розвитку теоретичні положення про систему принципів кримінального права. Встановлено, що систематизація останніх залежно від сфери дії в системі права є умовною та не відображає в повній мірі їх специфіку, оскільки якщо принцип відповідає певному елементу системи права, він має бути присутній в кожній кримінально-правовій нормі такого елементу, що не відповідає дійсності. Виявлено, що принципи кримінального права у своїй сукупності формують зміст принципу верховенства права. Відтак принцип верховенства права окреслює контури інших принципів кримінального права, чим зв'язує їх в єдину систему. Набули подальшого розвитку пропозиції з вдосконалення КК України та інших актів, серед яких запропоновано: (1) текстуально закріпити у КК України принцип верховенства права, що створить для правозастосувачів нормативну основу для його застосування під час вирішення кримінально-правових ситуацій та усуне будь-які сумніви в неможливості наведеного; (2) доповнити КК України положенням про можливість застосування аналогії закону в Загальній частині КК України – з аналогічних мотивів; (3) доповнити КК України правилом подолання колії між нормою КК України та чинного міжнародного договору, ратифікованого ВРУ, враховуючи складність цього виду колізії та процеси гармонізації законодавства України та ЄС; (4) внести зміни до Конституції України – для передбачення Основним Законом кримінальних проступків, а не лише злочинів.

Здобувач має 7 наукових публікацій за темою дисертації, з них 4 наукові статті, опубліковані у наукових фахових виданнях України, а також 3 тез доповідей на науково-практичних конференціях:

1. Лисак А. А. Поняття принципів права в площині кримінального права. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 1 (2024). С. 510–515. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.89

2. Лисак А. А. Тлумачення принципу верховенства права в практиці ЄСПЛ: кримінально-правовий аспект. Актуальні проблеми держави і права. 2024. Вип. 102. С. 80-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2024_102_13

3. Лисак А.А. Проблеми застосування національними судами практики ЄСПЛ щодо тлумачення принципу верховенства права у кримінально-правовому аспекті. Право і суспільство. 2024. № 4. С. 263–270. URL: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.36

4. Лисак А.А. Принцип верховенства права у практиці КСУ: кримінально-правовий аспект. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право». 2025. № 90 (4). С. 82–87. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.11

У дискусії взяли участь голова, офіційні опоненти та рецензенти, які висловили зауваження:

ДУДОРОВ Олександр Олексійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна без зауважень.

КУЧИНСЬКА Оксана Петрівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений юрист України. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У дисертаційному дослідженні значну увагу приділено аналізу практики Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини. Водночас розгляд практики Верховного Суду як суду касаційної інстанції представлено менш системно, що створює певні обмеження для комплексної оцінки фактичного стану реалізації принципу верховенства права в національній правозастосовчій практиці та ускладнює формування цілісного уявлення про ефективність його застосування.

2. У дисертаційному дослідженні приділено недостатньо уваги аналізу проєкту нового Кримінального кодексу України. Слід зазначити, що автори цього проєкту пропонують текстуально закріпити в кодексі принципи Кримінального кодексу. При цьому їхня позиція щодо необхідності закріплення в проєкті принципу верховенства права змінювалася кілька разів. Незважаючи на те, що проєкт нового Кримінального кодексу кілька разів згадується в тексті дисертації (с. 71 і 72), дисертантка не проводить аналізу та критики чи схвалення відповідних положень проєкту, зокрема стосовно потреби текстуального закріплення принципу верховенства права.

ВОЛИНЕЦЬ Руслан Анатолійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У дисертаційному дослідженні автор відстоює доцільність текстуального закріплення принципу верховенства права у Кримінальному кодексі України. Водночас пропозиція здобувачки не отримала у роботі достатньо глибокого та всебічного обґрунтування. Поза увагою залишається питання, чи здатне текстуальне закріплення цього принципу в Кримінальному кодексі надати йому додаткового регулятивного потенціалу, чи воно матиме переважно декларативний характер, дублюючи положення Конституції України та усталену практику Конституційного Суду України.

2. У дисертаційному дослідженні не отримало належного розвитку питання впливу принципу верховенства права на визначення та обмеження меж суддівського розсуду у кримінальному праві, зокрема під час кваліфікації кримінальних правопорушень і призначення покарання, що має істотне теоретичне та практичне значення для забезпечення правової визначеності й недопущення свавільного правозастосування. Автор переважно зосереджується на позитивному потенціалі принципу верховенства права, разом з тим майже не аналізуючи ризики щодо зловживання застосування останнього у кримінальному праві.

ЗАГИНЕЙ-ЗАБОЛОТЕНКО Зоя Аполлінаріївна, доктор юридичних наук, професор, завідувач відділу проблем кримінальної юстиції та кримінології Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Оцінка позитивна із

зауваженнями:

1. Дисертантка обґрунтовано акцентує увагу на проблемі використання оцінних понять у тексті КК України (с. 15, 134, 135, 155-157). Разом із тим у дослідженні ця проблема переважно розглядається на рівні констатації наявності таких понять та підкресленні їх потенційно негативного впливу. Водночас поза належною науковою увагою авторки залишилося питання онтологічної доцільності та функціональної неминучості існування оцінних понять у кримінальному праві. У зв'язку з цим доцільно зауважити наступне:

– повна елімінація (відмова) від оцінних понять є не лише малореалістичною з погляду законодавчої техніки, а й методологічно необґрунтованою. Оцінні поняття виступають необхідним «запобіжником» проти зайвої казуїстичності норм, забезпечуючи гнучкість та адаптивність кримінально-правового регулювання до динамічного різноманіття життєвих обставин, які неможливо вичерпно передбачити у статичній диспозиції статті;

– у контексті зауважень авторки щодо ризиків суб'єктивізму, варто було б глибше розглянути діалектичний зв'язок між оцінними поняттями та принципом nullum crimen, nulla poena sine lege. Зокрема, потребує дискусії питання: чи завжди оцінне поняття порушує вимогу «якості закону» (передбачуваності), чи, навпаки, воно є інструментом реалізації індивідуалізації відповідальності та справедливості як елементів верховенства права;

– видається, що науковий пошук мав би бути спрямований не лише на критику «невизначеності», а й на розробку критеріїв їхньої належної інтерпретації, що дозволило б розкрити роль таких понять у забезпеченні ефективності правозастосування.

2. У роботі дисертантка неодноразово оперує поняттям «очевидна помилка законодавця», яке має суттєве значення для обґрунтування окремих висновків, однак її зміст не отримав належної конкретизації (с. 4, 62, 117, 144, 145, 147, 165, 171). Попри те, що це поняття має концептуальне значення для обґрунтування низки авторських висновків, воно не отримало у роботі належної теоретичної конкретизації.

У зв'язку з цим виникають наступні зауваження (міркування):

– авторкою не запропоновано чітких параметрів (об'єктивних ознак), за якими таку помилку можна ідентифікувати та, що не менш важливо, відмежувати від інших недоліків нормотворчої техніки або свідомих, хоча й непопулярних, політико-правових рішень законодавця. Без таких критеріїв поняття «очевидності» набуває суб'єктивного характеру;

– за умови відсутності змістовної визначеності терміна, дискусійним залишається механізм його реалізації у практичній діяльності. Існує небезпека, що запропонована конструкція може перетворитися на надмірно оцінну категорію, яка стимулюватиме необґрунтовану судову дискрецію та створюватиме простір для різнотлумачень;

– використання судом аргументу про «очевидну помилку законодавця» без належних методологічних меж може входити у суперечність із принципом правової визначеності як складової верховенства права. Адже правозастосувач, фактично підміняючи волю законодавця власною оцінкою «помилковості» норми, ризикує вийти за межі своїх повноважень.

З огляду на викладене, теоретична база дослідження суттєво виграла б від

поглибленого аналізу параметрів установлення такої очевидної помилки законодавця та окреслення меж її допустимого використання у кримінально-правовій сфері.

3. Позитивно оцінюючи те, що дисертантка у низці положень послідовно віддає пріоритет інтересам особи, яка притягується до кримінальної відповідальності (с. 21, 144, 154), що цілком корелюється із сучасними тенденціями гуманізації та принципом людиноцентризму, опонент зауважує наступне. У роботі недостатньо повно висвітлено межі такого пріоритету, що породжує низку дискусійних аспектів:

– кримінальне право за своєю природою є інструментом захисту не лише прав підозрюваного/обвинуваченого, а й прав потерпілого, суспільства та держави загалом. Надмірна акцентуація на інтересах особи, яка вчинила правопорушення, без належного врахування публічного інтересу, може призвести до порушення концепції справедливого балансу. Це, у свою чергу, здатне нівелювати право кожного на безпечне середовище та ефективний захист від злочинних посягань.

– авторкою не запропоновано чітких критеріїв, за якими у складних правових ситуаціях пріоритет має віддаватися саме приватному інтересу. Зокрема, поза увагою залишилися випадки, коли захист публічного порядку або національної безпеки вимагає певного обмеження прав індивіда (що допускається ст. 3 та ст. 8 Конвенції про захист прав людини у чітко визначених межах).

– у контексті запропонованих авторкою підходів виникає питання щодо збереження превентивного потенціалу кримінально-правових норм. Видається, що пріоритет інтересів особи не має бути абсолютним і повинен закінчуватися там, де починається загроза фундаментальним правам інших членів суспільства.

З огляду на це, робота суттєво б виграла від ґрунтовного аналізу критеріїв пропорційності, які дозволили б визначити межі допустимого пріоритету приватного інтересу над публічним у світлі завдань, визначених ст. 1 КК України.

4. Аналізуючи підрозділ 2.3 дисертаційної роботи «Принцип верховенства права та окремі джерела кримінального права: основні історико-правові та порівняльно-правові аспекти», опонент звертає увагу на певну диспропорцію між заявленою назвою та фактичним змістом викладеного матеріалу. На думку опонента, в цьому підрозділі:

– замість цілеспрямованого розкриття генези та еволюції безпосередньо принципу верховенства права, авторка значною мірою зосереджується на відтворенні загальних тенденцій становлення кримінального права як такого. Опис історичного розвитку джерел та інститутів кримінального права подекуди витісняє аналіз того, як саме крізь ці джерела з'являлися ідеї правової визначеності, обмеження свавілля державної влади та захисту прав особи;

– залишається складною для відстеження динаміка змістовних трансформацій принципу верховенства права. Зокрема, у роботі не виокремлено чітких історичних етапів, на яких відбувався перехід від формального розуміння законності до змістовного (матеріального) розуміння верховенства права у кримінально-правовій площині;

– більш науково виправданим виглядав би підхід, спрямований на з'ясування того, як змінювалося функціональне призначення цього принципу в різні епохи. Недостатня орієнтація структури підрозділу на еволюцію конкретного принципу кримінального права дещо знижує його теоретичну цінність для загальної концепції дисертації.

Таким чином, підрозділ 2.3 виглядає радше як змістовний огляд історії кримінального права, аніж як спеціальне дослідження генези принципу верховенства права.

5. Оцінюючи теоретичне наповнення роботи, слід звернути увагу на певну незавершеність у представленні авторських дефініцій. Зокрема, у підрозділі 2.1 дисертантка ґрунтовно аналізує дискусію щодо визначення поняття принципів кримінального права, узагальнює підходи провідних учених та формулює власне авторське бачення цієї категорії (с. 69). Водночас зауважимо, що це визначення не знайшло свого відображення у загальних висновках до дисертації. У зв'язку з цим доцільно навести такі контраргументи: 1) загальні висновки дисертаційного дослідження мають функцію синтезу всього викладеного матеріалу. Відсутність у них базового поняття, на якому будується подальша аргументація (поняття принципів), створює враження певної фрагментарності дослідження. Висновки мають відображати не лише «пікові» досягнення (новизну), а й фундаментальні позиції, які є основою дисертаційної роботи; 2) включення авторського визначення до висновків є доцільним незалежно від того, чи претендує воно на статус наукової новизни. Це дозволяє читачеві та правозастосувачу чітко ідентифікувати термінологічний базис, у межах якого дисертантка розробляла подальші пропозиції щодо вдосконалення КК України; 3) оскільки робота присвячена саме верховенству права як принципу, авторське розуміння «принципу» як родової категорії є ключовим для розуміння видової специфіки об'єкта дослідження. Відсутність цього положення у фінальній частині роботи дещо послаблює акцент на авторській позиції. Опонент вважає, що фіксація базових дефініцій у загальних висновках суттєво сприяла б більшій концептуальній єдності роботи та чіткішому відображенню результатів проведеного наукового аналізу.

БАБІКОВА Олена Сергіївна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У дисертації обґрунтовується положення про системоутворюючий характер принципу верховенства права, який, за позицією авторки, інтегрує інші принципи кримінального права та визначає їх змістовне наповнення. Такий підхід є концептуально цікавим, однак водночас викликає певні дискусійні питання. Зокрема, у вітчизняній науці кримінального права традиційно домінує підхід, відповідно до якого принципи кримінального права розглядаються як відносно самостійні та рівнозначні за своєю юридичною природою, кожен з яких виконує власну функцію у механізмі правового регулювання. Таким чином, в цьому контексті надання принципу верховенства права статусу системоутворюючого може розглядатися як певне відхилення від усталених наукових уявлень. У зв'язку з цим потребує додаткового обґрунтування питання про те, чи не призводить такий підхід до фактичного «поглинання» або нівелювання самостійного змісту інших принципів кримінального права.

2. У дисертаційному дослідженні відсутній розділ (підрозділ), який би характеризував методологію дисертаційного дослідження авторки. Необхідно зазначити, що будь-яке наукове дослідження, починаючи від його творчого задуму до постановки проблеми і закінчуючи висновками та оформленням результату, відбувається з використанням певної методологічної бази, необхідної за даних умов та відповідно до поставлених цілей. Виокремлення розділу, присвяченого

методології дисертаційного дослідження, надало б змогу більш комплексно вирішити завдання, поставлені авторкою у своїй роботі.

3. Перший розділ дисертаційного дослідження в цілому має виразний загальнотеоретичний характер і присвячений переважно формуванню концептуальних засад тлумачення принципу верховенства права. У ньому авторка ставить за мету з'ясувати зміст та загальні характеристики досліджуваного принципу. За таких умов зазначений розділ виконує функцію теоретичного підґрунтя для подальшого дослідження, що, безумовно, є цінним у науковому плані, однак певною мірою розмиває фокус саме кримінально-правового аналізу, який є центральним у дисертації. Він значною мірою тяжіє до загальної теорії держави і права та порівняльного правознавства, формуючи базовий понятійний апарат, який надалі лише опосередковано використовується у кримінально-правовому контексті.

4. В другому розділі дисертантка приділяє окремий підрозділ взаємодії принципу верховенства права з окремими джерелами кримінального права з урахуванням історико-правового та порівняльно-правового аспектів. Водночас за своїм змістовним наповненням проведений здобувачкою аналіз значною мірою тяжіє до загального опису еволюції кримінального права, у результаті цього ускладнено прослідкувати історичну трансформацію принципу верховенства права у запропоновані авторкою часові періоди.

5. Дисертантка послідовно обґрунтовує доцільність застосування принципу верховенства права як інструменту, що забезпечує гнучке застосування норм кримінального права, зокрема у випадках колізій, прогалин або недосконалості законодавчого регулювання. Такий підхід загалом виглядає обґрунтованим і відповідає сучасним тенденціям розвитку правозастосовної практики. Разом із тим у роботі зазначена проблематика переважно розглядається крізь призму позитивного потенціалу такої гнучкості, тоді як її можливі негативні наслідки не отримали належного висвітлення. Зокрема, поза достатньою увагою залишено ризики, пов'язані з надмірним розширенням дискреції правозастосувача, серед яких особливе значення має ймовірність неоднакового тлумачення одних і тих самих кримінально-правових норм різними суб'єктами.

6. У дисертації використано значний масив судової практики, що, безперечно, є позитивним аспектом дослідження та свідчить про прагнення авторки підкріпити теоретичні положення прикладним матеріалом. Водночас звертає на себе увагу те, що наведені судові рішення охоплюють різні часові періоди, починаючи з 2008 по 2025 рр. Задля підвищення узгодженості та актуальності емпіричної бази дослідження доцільно було б відбирати судові рішення за єдиним часовим критерієм, що надало б системного підходу до вирішення поставлених в роботі завдань.

7. За результатами проведеного дослідження авторкою запропоновано наступна редакція принципу верховенства права: «Для здійснення цього завдання Кримінальний кодекс України, з врахуванням принципу верховенства права, визначає, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили».

Водночас таке доповнення закону про кримінальну відповідальність не вносить ясності щодо визначення та розкриття природи та сутності принципу верховенства права, а лише зобов'язує правозастосовні органи брати до уваги означений принцип, що не вносить більше розуміння та/чи може призвести до

формального підходу з боку вказаних органів під час застосування ними норм кримінального закону.

8. Дисертантка за результатами проведеного дослідження дійшла висновку, що принцип верховенства права має визначальне значення, тобто займає найвище місце в системі принципів. Водночас авторка не приділила достатньої уваги питанню конфлікту принципів та природі походження такого правового явища, не дослідила шляхи їх подолання. На погляд опонента, критерієм відбору принципів для цього могла б слугувати соціальна сутність та практична значимість останніх, і першим в ієрархії загальноправових принципів кримінального права повинен виступати принцип справедливості.

9. Підрозділ, який присвячений вивченню міжнародного досвіду походження, використання та тлумачення принципу верховенства права, історії його становлення не має завершеного репрезентативного вигляду, авторкою не вказується фактори, за якими було відібрано досліджувані нею європейські держави, досвід яких з означеного питання був нею досліджений.

Результати відкритого голосування:

«**За**» 5 членів ради,

«**Проти**» немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Лисак Ангеліні Андріївні** ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради, доктор юридичних наук, професор **Олександр ДУДОРОВ**